

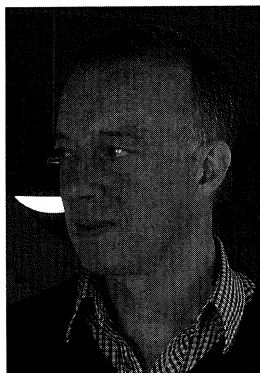
Mode, kropp och konsumtion

MAGNUS MÖRCK är docent i etnologi, lektor vid etnologiska institutionen Göteborgs universitet och verksam som konsumentforskare i flera projekt vid Centrum för konsumentvetenskap, Göteborgs universitet.

MAGDALENA PETERSSON är fil.dr i etnologi och disputerade 2003 på avhandlingen *Identitetsföreställningar: Performance, normativitet och makt ombord på SAS och AirHoliday*. För närvarande forskar hon om mode, genus och varumärken på Centrum för konsumentvetenskap, Göteborgs universitet.

Med detta temanummer om kropp, kläder och mode bidrar *Kulturella Perspektiv* till det pågående Designåret. Modet får mycket uppmärksamhet idag, svenskt mode hyllas och ställs ut i konsthallar. Men artiklarna ägnas kanske inte främst åt vad som är snyggt och säljande utan söker problematisering och nya perspektiv på den klädda kroppen. Texterna i detta nummer kommer från den dubbla session om mode som redaktörerna arrangerade på ACSIS, den nationella kulturstudiekonferensen som hölls i juni i år. Det är roligt att kunna framhålla bredden, bidrag kommer med ett vardera från filosofi, filmvetenskap och sociologi, två från socialantropologi och sex från etnologi. Mode, kropp och konsumtion behandlas från olika utgångspunkter och med olika material – såväl intervjuer som film, reklam och foto och faktiskt också i ett praktiskt försök med klädprovning.

Modets svängningar utgör en viktig del av den lust- eller ångestfyllda dressyren av den alltid kulturella kroppen. Samtidigt som modet återskapar ordning bland kategorierna så är det också en viktig front för att underminera traditionella föreställningar om genus, klass, sexualitet och etnicitet. Unisexmode, korsettmode, affärskostymens spridning, etniskt mode eller skönhetsprodukter för män är sådana exempel. Mode är ett fält som på ett tydligt sätt präglas av motsättningar, både omtolkningar och förändringar samt återupprepningar av traditionella tolkningar av manligt och kvinnligt. Modeforskaren Elisabeth Wilson har beskrivit mode som något ingen människa kan undkomma. Även de som väljer att inte följa modet gör också ett val baserat på vad mode är och inte är. Normer, gränsdragningar och konflikter är återkommande teman i artiklarna i detta nummer och gäller allt från den rätta barndomen, den

lagom experimentelle mannen eller den åldrande kvinnans plikt att se ung ut – men inte för ung!

BUTIKSKEDJOR, KONSTHALLAR OCH UNIVERSITETSKURSER

Mode är ett viktigt område både ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Den svenska klädbranschen har en enorm omsättning och modebilder är synliga nästan överallt. H&M är världsledande vad gäller snabb design och billigt mode, även Lindex och KappAhl är etablerade utomlands.

Mode har idag blivit konst, exempelvis hade Moderna museet utställningen *Fashionation* om "gränslandet mellan mode och konst" förra året och den följs i år av en stor satsning på svenskt mode på Dunkers kulturhus i Helsingborg. Stockholms universitet planerar att inrätta en modevetenskaplig utbildning på mastersnivå. Människor i alla åldrar praktiserar modet, på ett eller annat sätt, trots det är det understuderat i svensk forskning, det måste man nog säga. Mode är inte bara det som syns på annonspelare och butiksfönster, utan ett mångsidigt kulturellt fenomen och en mänsklig vardagspraktik. Artikelurvalet i detta nummer rör sig mellan det exklusiva och det alldagliga för att fånga denna spänning.

Hur och när kroppen visas upp är temat i Ann Frisell Ellburgs bidrag. Modevärlden lockar med drömmar om pengar och skönhet men fotomodellernas arbete kan vara både oavlönat och på gränsen till det som upplevs som värdigt. När modellen "Mette" fotograferas för en biltidning upprätthåller en neongrön behå gränsen mellan att uppfattas som utvikiningsbrud eller som seriös modell.

De sätt som vi framställer våra kroppar på genom att klä dem med olika plagg är ett av de mest påtagliga kulturella uttryck som finns. Varje dag kläder vi oss utifrån olika funktioner, principer och förväntningar. Kropp och kläder i relation till kön och ålder är ett återkommande tema i detta tema nummer: allt från bäbisar och småbarn, tonåringar, värnpliktiga och brudar till åldrade kvinnor behandlas av de olika författarna.

På sidorna uppträder både billiga bomullsplagg och festkläder som kostar en förmögenhet. En del är till för att synas, annat skyls för omgivningens värderande blickar. Vilken plats har de nya textila materialen i dagens fitnesskultur? I Magdalena Petersson artikel visas hur träningskulturens diskursiva normer för en vältränad kropp samverkar med en materialitet av nyutvecklade textilier. Tyger som andas och följer muskler i rörelse formar nya relationer mellan kropp, kläder och blickar.

DET STÄNDIGT AVBILDADE MODET

Filmvetaren Therese Andersson uppmärksammar Oscarsgalan som den mest prestigefyllda av modevisningar där stjärnorna visar de dyraste kreationer för olika designers räkning. Både filmstjärnor och modehus blir uppmärksammade genom den här kopplingen. Det finns en tradition av att filmstjärnor fungerar som stilpedagoger för publiken som blir konsumenter av ett nät av relaterade texter, inte bara film, utan också reportage och modebilder. Modet som ett mediefenomen återkommer i flera av artiklarna, bland annat i Karin Lövgrens studie av hur bl.a. populärpressen framställer bilder av kvin-

nors åldrande. Här finns en mängd spännande paradoxer, som spänningen mellan yttre och inre ålder – de flesta känner sig yngre än de ser ut. Individens förutsätts vilja se yngre ut, samtidigt som det är viktigt att se så gammal ut som man är – att klä sig för ungt innebär också att utmana en gräns för det tillbörliga.

Mode debatteras ofta som något som sexualiserar kvinnor och flickor och bygger på en framställning av kvinnlighet som reducerar kvinnor till sexuella objekt, en utveckling som många menar nu också omfattar unga män. Vi läser i pressen om metrosexuella män, nya dandies som i Beckhams efterföljd provar fräcka frisyrer.

I det här numret handlar några artiklar om gränserna för sådana experiment, den ängsligt bevakade manligheten. Maskulinitet som handelsvara är bakgrunden till Marie Nordbergs besök på frisyrvisningar. Hon menar att kraven på föränderlighet som ställs på män från många olika håll samverkar positivt med konsumtionen av produkter för utseendet, eftersom manligheten inte längre kan tas för given, den måste produceras.

Linn Egeberg Holmgrens bidrag gäller smink, maskulinitet och den estetiserade manskroppen. I de intervjuer som författaren genomfört beskriver några unga män smink och modemedvetenhet i termer av manlighet. Att våga bryta mot normer ses som ett sätt att vara "manlig". Magnus Mörck bidrar med en text om hur ryska soldater klär sig på en kamratträff i S:t Petersburg – en maskulinitet i karnevalsversion där uniformen parodieras i olika riktningar. I dessa tre artiklar uppmärksammas hur maskuliniteten är plastisk och förhandlingsbar – men ändå kringgårdad av vaksamhet. Män får inte bli för lika kvinnor, det är sensmoralen.

KLÄDER FÖR BARN

I mediedebatter blir ofta könsbestämda och sexualiserade barnkläder särskilt uppmärksammas som attribut för en ojämlig könsordning. Var sin artikel ägnas åt debatten om stringtrosor för unga flickor och stereotypiseringen av de små barnens kläder. Viveka Berggren Torell undrar om det kan vara så att när vuxna människor tar avstånd ifrån stringtrosor för barn, så är det i själva verket en rädsla för de egna erotiserade föreställningarna om unga flickor som spökar. Barn är oskyldiga och icke-sexuella och ska så förbli. Men vad händer, undrar författaren, om man istället utgår ifrån barns egna berättelser om dessa plagg?

Samtidigt som en ny generation föräldrar hyllar jämställdheten och tar avstånd från stereotypa könsroller så är urvalet av barnkläder mer begränsat än någonsin. Fast de småbarnsföräldrar Fanny Ambjörnsson intervjuat säger sig ogilla rosa som uttryck för förlegade normer, väljer de ändå ofta att klä sina döttrar i denna färg. Rosa ses som mindre önskvärt i barngarderoben både för bägge könen, men av olika skäl. Flickorna ska inte förknippas med för mycket gullighet, ett föräldrat kvinnoideal – medan pojkarna istället ska skyddas från att se ut som flickor. Detta är en hierarkisk könsmodell som återupprepas i flera av de studier som rapporteras här.

SPRÅK, SINNEN OCH ESTETIK

Teoretiskt kan olika inspirationskällor urskiljas, forskningen om kropp och mode är en intressant mötesplats mellan post-strukturalism, diskursanalys, filmvetenskap eller nätverksteori. Katarina Elam

skriver om estetik med kroppen som utgångspunkt och söker sig fram mot ett perspektiv som överskrider dualismen mellan kropp och själ på ett innovativt sätt genom att diskutera sinneserfarenhet i bredast mening. Öppenheten mot sinnena förnekar samtidigt inte språkets betydelse för vad vi upplever. Den texten kan ses som en diskussionspartner till det övriga urvalet artiklar där materialisering och förkroppsligande är ett återkommande ämne. Hur kommer vi dit utan att förlora oss i flack empirism?

Kläder kan inte skiljas från de kroppar som bär dem, men kläder har oftast analyserats semiotiskt, som ett teckensystem. Kroppen har mer sällan varit i fokus. Mode är både något man tittar på och något man bär. Det både syns och känns, formar och möjliggör. Hur kan man an-

vända sin egen kropp genom att själv prova kläderna man forskar om? Det är en provokativ möjlighet som utnyttjas i ett av bidragen. Eva Knuts fördjupar kunskapen om bröllopsklänningar genom att gå runt och prova i butikerna. Hennes rapport har också ett metodologiskt ärende, att argumentera för ett större intresse för materialiteten, hur kropp och kläder sammansmälter till en aktör med nya unika egenskaper – i enlighet med Bruno Latours teorier.

Mode är ett sätt för människor att vara kreativa och framställa sina kroppar på de sätt de vill uppfattas. Men mode kan också vara ångestfyllt, fyllt av känslor att inte veta vad man ska ta på sig, att inte duga eller hitta kläder som passar kroppen. Få saker uppfattas uttrycka människors identitet så tydligt som mode och

kläder. Det är genom kläder som våra kroppar omvandlas till kulturella objekt som kan kännas igen, accepteras och bli lämpliga i olika kontexter. Kläderna medlar mellan kroppen och omgivningen – i klassisk behovslära hade kläderna uppgiften att sörja för värme och skydd och markera status och tillhörighet. Som medlare mellan individen och omgivningen blir dräkten samtidigt en känslig zon som registrerar osäkerhet och ambivalens. Här spelas samtidskulturens motstridiga diskurser i såväl materialiserad form som samtal och medierepresentationer. Vilken smak bär "rätt" klassursprung och nationell tillhörighet? Genom de kläder vi bär skapas föreställningar om vad det innebär att vara man, kvinna, ung, gammal, rik, fattig, hetero- eller homosexuell. Mode är också ett sätt att tolka tiden, att uppleva något nytt eller återanvända historien.

Samtliga bidrag till detta nummer är nyskrivna och visar ett urval aktuell forskning om mode, kropp och kläder. De flesta är skrivna inom projekt som är på väg att avslutas. Inom de närmaste åren

kommer det alltså att finnas möjlighet att läsa mer om de ämnen som tas upp här!

Vi vill också passa på att uppmärksamma två nya, svenska böcker om mode och kläder som har publicerats i år och som är en fingervisning om att mode är ett forskningsfält som håller på att växa fram i Sverige. *Påklädd, uppklädd, avklädd: om kläder, kropp och identitet* (red. Bo G. Nilsson) är en tvärvetenskaplig antologi som sammanför internationella och svenska modeforskare och visar upp den bredd som modeforskningen, som inte utgör en egen disciplin, står för. Undersökningar från Nordiska museets rika klädsamlingar samsas med modets roll i konstruktioner av kropp, genus och identitet. *Iklädd identitet: Historiska studier av kropp och kläder* (red. Hurd m.fl.) sträcker sig från 1500-talet och fram till 1950-talet. Boken riktar in sig på att problematisera hur kropp och kläder har använts i den eviga, historiska kampen om makt, identitet och grupptillhörighet. Båda dessa publikationer rekommenderas varmt.